

KAYIP SESLERİN İZİNDE

Emre Aracı

Bir Northumberland Romansı'nın hatırlattıkları

Yazarımız, daha önce pek çok kez yakınından geçtiği Durham'a yaptığı ilk ziyarette, nerdeyse 200 yıl önce Mendelssohn'un da tuvaline yansıyan gotik katedrali inceliyor, büyük bestecinin İngiliz torununu hatırlıyor. Kuzey İngiltere'de başlayıp Edinburgh'a kadar uzanan bu ziyaret Mendelssohn'un yanı sıra bu toprakları ziyaret edip konserler vermiş Liszt ve Chopin'i de hatırlamak için yazarımıza mükemmel bir fırsat sunuyor.

Kuzey İngiltere'nin en romantik yerleşim merkezlerinden biridir İskoçya sınırındaki Northumberland'ın hemen altında haritada gözüme çarpan Durham şehri. Edinburgh trenleri oradan hızla gelip geçerken Durham'ın asırlık katedrali ve kalesi heybetli duruşlarıyla pencereden hayallere dalmış, estetik ve tarih sevgisi olan, nice 21. yüzyıl yolcularını geçmiş çağlara davet eder. Wear Irmağı'nın bir yarımada gibi çevrelediği bu eski şehir 18. yüzyıldan kalma taş köprüleriyle de eski gravürlerdeki o zamanın dondurduğu sararmış dokusunu aynen korur. En güzel gravürleri arasında İstanbul'u da aynı zaman-

larda resmetmiş olan Thomas Allom'un eserleri yer alır. 35 senedir yakınından hızla geçip gittiğim ve hep gözümün arkada kaldığını hissettiğim Durham'ı ancak geçtiğimiz ay bir Northumberland seyahati esnasında keşfetme fırsatım oldu. A. G. Bradley'nin 1913 baskısı *The Romance of Northumberland* kitabında anlattığı türden ve aynen o kitabın başlığına yakışır bir seyahatti İngiltere'nin bu en fazla kalelerinin bulunduğu üçra köşesine yaptığım yolculuk.

Wear Irmağı kıyısında tek başıma yürürken ve tepelere tırmanan bir ormanın içerisinden kuleleri yükselen o Gotik katedralden

Durham, (Thomas Allom, 1832)

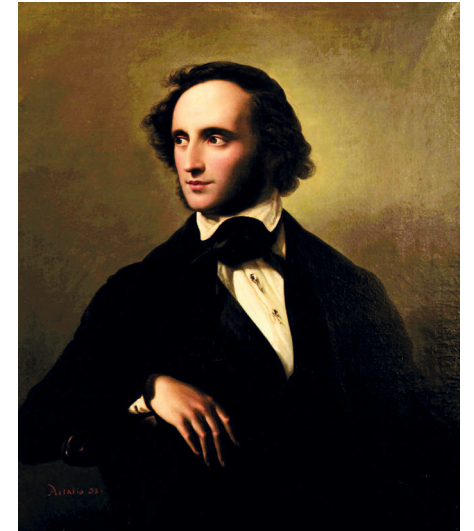

Mendelssohn'un fırçasından Durham Katedrali, (Staatsbibliothek zu Berlin)

yankılanan çan seslerine kulak verirken Prebends Köprüsü'nün suya akseden kirişlerinde zamanın durduğu ender yerlerden biriydi burası. Sonrasında buranın eski resimlerini ararken Felix Mendelssohn'un bir tablosuyla karşılaşacaktım. Çünkü Mendelssohn da 1829 yılında çıktığı İskoçya seyahatinde, 24 Temmuz günü Durham'dan geçerken, benim o katedrale uzun uzun baktığım aynı köşeye oturup kara kalem çizimlerini yapmış ve bir sene sonra o çizimlerinden bir suluboya tablo yaratmıştı. Bunu görünce üzerinde Sir Walter Scott'un "Durham'ın gri kuleleri"yle açılan bir şiirinden bir beyitin yer aldığı Prebends Köprüsü'ne doğru Wear Irmağı kıyısında yapmış olduğum o yürüyüş benim için daha da özel bir anlam kazanacaktı. Zira artık sadece Durham Katedrali'ne bakmakla kalmıyor, Scott'un şiirinde ölümsüzleştirdiği, Mendelssohn'un da görüp heyecan duyduğu o manzarayı onların gözlerinden tadıyordum. Hem de 21. yüzyılda ve onlar gibi kendi çağından yalın bir seyyah olarak.

Mendelssohn'un İngiliz torunu

Seyahatimin ardından Mendelssohn'un Durham Katedrali tablosunun hikâyesini merak edip araştırırken Oxford mezunu İngiliz müzikolog Roger Fiske'in 1983 tarihli *Scotland in Music* adlı kitabında, her müzik tarihçisinin yaşamak isteyeceği türden, onun hoş bir anısına rastlıyorum. Fiske 1949'da savaş sonrası gıdaların hâlâ karneye bağlı olduğu İngiltere'de ailesiyle Eastbourne'da üç yaşlı hanımın evinde misafir olarak kalırken duvardaki modern tablolar arasında bir tane-sinin Mendelssohn'un portresine benzediğini söyleyince, hanımlardan biri olan ressam Margaret Benecke, "Evet, bu Mendelssohn" demiş ve eklemiş: "Kendisi dedem olur". Bir asır önce ölmüş olan bir bestecinin ressam bir torununun hayatta olması bir tarafa, Eastbourne'daki mütevazı bir evde bu şekilde karşısına çıkması olduğuna Fiske önce inanmakta güçlük çekmişse de "Eton" aksanıyla İngilizce konuşan Benecke, dedesinden kendisine kalan ince ayrıntılarla dolu karakalem eskizlerinin bulunduğu üç resim defterini gösterince hayrete düşmüştü. 1876 doğumlu Margaret Benecke, Mendelssohn'un kızı Marie'nin (1839-1897) kızıydı ve İngiltere'de yetmiş-ti. Babası, Alman asıllı bir İngiliz olan Char-

Felix Mendelssohn, (Wilhelm Hensel, 1847)

Wear Irmağı kıyısından Durham Katedrali'ne bakış, (Fotoğraf: Emre Aracı)

les Victor Benecke (1839-1908) idi. Ancak dedesinin Mendelssohn olduğunu pek kimselelere söylemez, pek kimselerle de görüşmezdi. 1962'de Eastbourne'da vefat ettiği zaman 86 yaşındaydı. Aralarında Durham Katedrali'nin eskizinin de bulunduğu bestecinin resim defterleri Benecke'nin vefatından sonra Oxford Üniversitesi'nin Bodleian Kütüphanesi'ndeki bir hayli kapsamlı olan Mendelssohn arşivine dâhil olacaktı. Zira Mendelssohn'un bir başka torunu, Margaret'in ağabeyi olan Paul Victor Benecke, Oxford'da eski Yunan ve Latin edebiyatı profesörüydü ve Magdalen Koleji'ne mensuptu. Bu kapsamlı arşivin oluşumunda onun katkısı büyüktü.

Mendelssohn 1829'da Durham'dan geçip İskoçya'ya doğru yol alırken henüz 20 yaşındaydı. Bu İngiltere'yi ilk ziyaretiydi ve bundan sonra dokuz defa daha İngiltere'ye geri dönecekti. Kuzeye doğru yola çıkmadan önce Londra'da *Bir Yaz Gecesi Rüyası* adlı eserinin uvertürünü idare etmişti. Yaz gündönümüne yakın olarak kutlanan Vaftizci Yahya'nın günü olan 24 Haziran'da Regent Street'teki Argyll Rooms'da gerçekleşen konserin orijinal gazete

haberlerine bakarken 25 Haziran tarihli *London Courier and Evening Gazette*'te çıkan bir kritik yazısında, flüt virtüözü Mr Drouet'nin konserinde uvertürünü idare eden "Mr Mendelssohn adındaki amatörün" uvertürünün ne kadar beğenildiği ve halkın yoğun tezahüratı üzerine bis yaptığını tebessümle okuyorum. Bu gazete haberini Mendelssohn da okumuş olmalıydı. Onun da kariyeri görüldüğü üzere her sanatçının kat ettiği yollardan geçerek başlamıştı, hiç şüphesiz. Üstelik o gün konsere katılım oldukça azdı. Mendelssohn *Bir Yaz Gecesi Rüyası* uvertürünü 1826'da Shakespeare'in oyununun Almanca çevirisini okuduktan sonra bestelemişti. 1842'de Prusya Kralı IV. William Frederick'in siparişi olarak oyunun 14 Ekim 1843'te Potsdam'daki temsilinde çalınmak üzere uvertüre ek olarak bir dizi de sahne müziği besteleyecekti. Her ne kadar güzel bir ilkbahar günü de olsa Durham'da, eski Northumbria Krallığı'nın sınırları içinde akan, Wear Irmağı kıyısındaki yürüyüşümün müziği o sihirli manzaraya karşı Mendelssohn'un Opus 21, *Bir Yaz Gecesi Rüyası* uvertürü olmalıydı.

Northumberland'daki Alnwick Kalesi, (J. M. W. Turner, 1829)

Liszt'in yolu da Edinburgh'a düşmüştü

Gerçi Franz Liszt de o dönemde yolu Durham'dan geçmiş, çağının önemli müzisyenleri arasındaydı. Gazete sayfalarındaki ilanlarından da gördüğüm üzere, 26 Ocak 1841 akşamı Liszt şehrin tiyatrosunda bir konser vermişti. O sırada Macar virtüöz Edinburgh'dan Londra'ya dönüyordu ve hemen hemen geçtiği her şehirde piyano resitaleri veriyordu. Northumberland'daki Alnwick kasabasından da geçmiş ve o gece burada bir handa konaklamıştı. Liszt'i de hatırlayarak bu seyahatimde Northumberland Dükü'nün evi olan Alnwick Kalesi'ni gezip Turner'ın mehtaplı bir gecede burayı betimlediği tablosunu da gözümün önünde canlandırarak Edinburgh'a da kısa bir ziyaret gerçekleştirdim. Kuzey İngiltere, İskoçya sınırına yakın olmasından ötürü, makalemin girişinde de belirttiğim gibi, gerçekten de bu seyahatte görme fırsatını bulduğum Bamburgh ve Warkworth gibi romantik kaleler diyarı. Hele buraları böylesine kıymetli müzisyenlerin rehberliğinde geziyor olmak yolculuğuma apayrı bir boyut kattı diyebilirim. Nitekim Mendelssohn'un izinde Edinburgh'u daha önce *Andante* sayfalarında anlattığım için ('Mendelssohn'un izinde Londra'dan Abbotsford'a doğru', Ekim 2017,

Frederick Chopin
(Maria Wodzinska, 1835)Turner, 1829)

sayı: 132) bu defa Roger Fiske'in de kitabında detaylıca aktardığı haliyle Chopin'in izini İskoç başkentinin sokaklarında sürmeliydim.

Mendelssohn, Chopin ve Liszt; her biri Edinburgh'u farklı zamanlarda ziyaret etmişti. Dolayısıyla bu üç müzisyeni Northumberland'dan gittiğim Edinburgh'da hayal etmek çok zor olmadı. Kaldı ki üçü de birbirini

Chopin'in Edinburgh'da kaldığı 10 Warriston Crescent, (Fotoğraf: Emre Aracı)

10 Warriston Crescent'in duvarındaki anı plaketi (Fotoğraf: Emre Aracı)

tanıdığı gibi, Chopin 1832'de Paris'te ilk resitalini verdiği zaman hem Mendelssohn hem de Liszt dinleyiciler arasındaydı. Chopin'in Mendelssohn'a özel bir sevgisi vardı. Zira 1845 Ekim'inde ona yolladığı bir mektubunu "Daha değerli ve daha yakın dostlarımız ve hayranlarımız olsa bile, kimsenin benden daha samimi olmadığını hatırlatmama izin verir" cümlesiyle kapatacağı. Baskısı tükenmiş de olsa Chopin'in 1848'deki İskoçya seyahatini anlatan çok güzel bir kitap daha var: Iwo ve Pamela Zaluski'nin kaleminden çıkma, 1993'te yayımlanmış olan, *The Scottish Au-*

tumn of Frederick Chopin. "Chopin'in İskoç sonbaharı", aynı zamanda kendi hayatının da sonbaharına bir gönderme esasında; çünkü besteci ileri safhada bir verem hastası olarak çıktığı İskoçya seyahatinden, sadece bir sene sonra, geri döndüğü Paris'te 39 yaşında hayata veda edecekti.

Chopin'in İskoçya seyahati

Chopin'in İskoçya'ya gelmesindeki yegâne sebep kendisine karşı sonsuz ve karşılıksız bir aşk duyan soylu ve varlıklı İskoç öğrencisi Jane Stirling idi. 1848'de Paris'teki ayaklanmalarda öğrencilerinin çoğunu kaybeden Chopin, Stirling'in de tavsiyesi ve davetiyle Fransa'dan İngiltere'ye geçmişti. Toplamda yedi ayını geçirdiği Birleşik Krallığı bu ikinci ziyaretinde bestecinin Stirling'i İskoçya'da ziyaret etmesi kaçınılmazdı. Nitekim Jane ve akrabaları Chopin'i bir malikânenin diğerine davet ederek onun çok iyi bir şekilde İskoçya'da ağırlandığını sağlayacaklardı, ancak besteci oldukça yorgun ve halsizdi ve bu aşırı ilgi onu zaman zaman bezdirmiyor da değildi. 5 Ağustos 1848 günü Londra'nın Euston İstasyonu'ndan bindiği trenle geldiği Edinburgh'da Chopin ilk olarak Polonyalı doktor Adam Lyszczyński'nin 10 Warriston Crescent'teki evinde kaldı. O kadar bitkin bir haldeydi ki uşağı Daniel onu evin üst katındaki odasına taşımak zorunda kalmıştı. Yine de "Walter Scott'un güzel ülkesi"ni keşfetmek için sabırsızdı. Nitekim Calder House, Keir House, Johnstone Castle ve Hamilton Palace gibi malikâne ve şatolarda kalmış, Glasgow ve Edinburgh'da konserler vermişti. 4 Ekim 1848'de "Monsieur Chopin" in Edinburgh'daki Hopetoun Rooms'da vereceği "Soirée Musicale" in ilanı devrin Edinburgh gazetelerinde göze çarpıyordu. Chopin, Broadwood yapımı bir piyanoda resitalini vermiş ve *Grande Valse Brillante*' in da aralarında olduğu tamamen kendi eserlerinden oluşan bir program sunmuştu. Paganini ve Liszt'in de konserler vermiş olduğu 72 Queen Street'teki bu tarihi bina ne yazık ki 1967'de duyarsız şehir planlarının izniyle yıkılacaktı.

Old College, Edinburgh Üniversitesi (Fotoğraf: Emre Aracı)

Ama Edinburgh yine de tarihi dokusunun büyük anlamda ayakta kalmayı başardığı, zarif estetik güzelliğinin ziyaretçisinin gözlerini okşamaya hâlâ devam ettiği ve sokaklarında geçmişin izlerinin kolaylıkla sürüldüğü bir şehir. Ben de Abercromby Place'teki Royal Scots Club'ın kapısından çıkıp 10 Warriston Crescent'a doğru yürürken bu şehirde geçen sekiz yıllık öğrencilik günlerimi düşünüyordum. Edinburgh Üniversitesi Müzik Fakültesi'nden piyano hocam merhum Dr Colin Kingsley'nin bizlere Chopin'in kaldığı bu evde, 1993 yılının soğuk bir Şubat akşamı verdiği ve kendi anılarıyla süslediği o özel Chopin resitalini hatırlamıştım. "Monsieur Chopin" in 1848'deki resitalini duyuran *The Scotsman* gazetesi 172 yıl sonra Kingsley için 5 Mayıs 2020 tarihli vefat haberinde "İçine

kapanık, ama dünya insanıydı. Bir tarafta hünerli bir piyanist olarak önemli başarıları, titiz öğretmenliği ve bilgili hocalığı, diğer taraftaysa herkese karşı sergilediği cömert centilmenliğiyle biliniyordu" tanımını yapacaktı. 90 yaşında vefat eden, zamanında Westminster School'da yetişmiş, Cambridge'de okumuş ve Royal College of Music'te hocalık yapmış, İngilizlerin tabiriyle, "old school"a mensup olan Kingsley tam da böyle bir insandı. 10 Warriston Crescent'ın önüne gelmişim. İçeride hummalı bir inşaat vardı. Belli ki Chopin'in kaldığı bu ev satılmış, yeni sahipleri çoktan kendi zevklerini iç dekorasyona yansıtmaya girişmişlerdi. Kim bilir ortaya ne çıkacaktı? İnşaat ustalarının girip çıktığı, hafif aralık duran sokak kapısından Chopin'in uşağının onu yukarı taşıdığı merdivenin basamakları görülüyordu. Biraz durdum, o geçmiş günleri düşündüm ve binanın cephesindeki Chopin için konmuş anı plakentinin fotoğrafını çekip öylece uzaklaştım oradan.

Bu makalemi tamamlamadan sadece birkaç gün önce trenle sabahın erken saatlerinde Durham'dan geçen bir arkadaşımın cep telefonuma gelen bir mesajda şehrin "soluk bir sabah güneşinin hüzmeleriyle yıkıldığı" yazılıydı. Birkaç saat sonra ise postada gelen bir zarftan Thomas Allom'un şehri betimlediği o muhteşem gravürünün 1832 tarihli orijinal taşbaskısı çıktı. *Bir Northumberland Romansı*'nin hatırlattıkları işte böylesine duygu yüklü hislerin bir araya gelmesi ve bütün bunların bir makalenin satırlarında her zaman saklı kalacak olmasının verdiği güvenceden başka bir şey değildi esasında... 🌿

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.